

Emili Giralt i Raventós: records d'un antic alumne

Emili Giralt i Raventós va arribar el 1965 a València per a fer-se càrrec de la càtedra d'Història Universal Moderna i Contemporània a la Facultat de Filosofia i Lletres. El curs 1968-1969 fou el meu primer any en aquell centre i fou aleshores quan el vaig tenir com a professor d'Història Universal Moderna i Contemporània, una de les assignatures fonamentals que s'impartia durant el segon semestre. Poc després Emili Giralt i Joan Reglà no van tenir problema a deixar enrera el nom tradicional de les seves respectives càtedres. Emili Giralt va passar a dirigir el departament d'Història Contemporània (Universal i d'Espanya) i Joan Reglà el departament d'Història Moderna (Universal i d'Espanya). Ambdós eren historiadors de la prestigiosa "escola catalana de Vicens". A la Facultat de Filosofia i Lletres de València hi havia a la segona mitat de la dècada dels seixanta cinc catedràtics d'història, tres d'ells eren catalans (Miquel Tarradell, Joan Reglà i Emili Giralt), un aragonès (Antonio Ubieta) i l'altre valencià (Julián Sant Valero). Els alumnes relacionàvem aquests cinc professors amb una història diferent de la "oficial". Els unia una interpretació que, a diferència del que passava a d'altres llocs, no identificava Espanya amb Castella i recuperava altres trajectòries històriques peninsulars diferents de la castellana, en especial la dels països de l'antiga Corona d'Aragó. També aquesta història es caracteritzava per una visió comparada dels canvis a les diferents societats, més enllà per tant de l'Estat.

A la universitat espanyola d'aquells anys no abundaven els partidaris d'una història que donés importància als fenòmens econòmics, socials o culturals i no només als fets polítics. Miguel Artola, José María Jover, José Antonio Maravall, Antonio Domínguez Ortiz i alguns altres (pocs) historiadors eren excepcions en un panorama molt tradicional. A València, al contrari, coincidien diverses postures de diferent procedència, crítiques totes elles amb aquesta història tradicional. Els historiadors catalans a València, no obstant, col·laboradors o deixebles de Jaume Vicens Vives destacaven per diversos motius. Eren partidaris de la nova història de caràcter econòmic i social a l'estil dels historiadors de l'escola dels *Annales* a França, que es trobava en ple desenvolupament en la dècada de 1960

a bona part d'Europa menys a Espanya. En un ambient universitari com el nostre, molt escàs d'investigació original, Joan Reglà i Emili Giralt van prestar molta atenció a la formació de futurs investigadors en història i van promoure grups de treball sobre diferents temes d'història moderna i història contemporània, respectivament, sense establir límits cronològics infranquejables. Tenien un interès poc usual a proporcionar la metodologia adequada al treball amb fonts poc convencionals. D'Emili Giralt vaig rebre classes a tercer curs (el primer any de l'especialitat de Geografia i Història) d'una assignatura optativa que ens introduïa a l'economia i a la metodologia de la història econòmica.

Des de la seva arribada el 1965 a la Universitat de València i durant la seva estada, en prou feines set anys abans de traslladar-se a la Universitat de Barcelona, Emili Giralt va deixar diverses i abundants mostres de la seva manera innovadora d'entendre el treball d'historiador. Tres en conservo de ben vives a la memòria. En primer lloc, recordo molt bé que com a professor donava una gran importància al fet en si d'ensenyar a "fer història" i no sols a la tasca docent de transmetre coneixements històrics elaborats per altres. El primer contacte que vaig tenir amb la investigació històrica fou tot just començada la carrera, en els dos primers anys d'assignatures "comunes" previs a la "especialització" en Geografia i Història, i ho dec al departament que dirigia Emili Giralt. Durant tota la llicenciatura vaig rebre nombroses "llicions magistrals", com era habitual en la universitat espanyola, i vaig assistir a molts "seminaris" de caràcter voluntari que oferien els diferents departaments. En els "seminaris" era possible aprofundir en certs temes, discutir en petits grups i fins i tot presentar treballs recolzats en una mínima bibliografia. Els "seminaris" no eren una novetat fora d'Espanya. Es tractava d'una innovació alemanya del segle XIX, introduïda amb la finalitat d'organitzar l'ensenyança de la història en la seva vessant pràctica, que es va intentar implantar en les primeres dècades del segle XX a Espanya amb poc èxit. A la Facultat de Filosofia i Lletres de València, al contrari, el "seminari" tenia molta importància en els anys seixanta. Hi havia seminaris de diferents tipus, però molts dels que organitzava la càtedra d'Emili Giralt eren classes pràctiques de metodologia de la història i estaven orientats a posar-nos en contacte amb fonts i tècniques d'investigació. En aquests "seminaris" vaig treballar amb revistes i diaris de finals del segle XIX i principis del XX, vaig treure informació sobre conflictes socials, vagues, preus i salaris, vaig fer fitxes, vaig aprendre a utilitzar mètodes quantitativs, em vaig familiaritzar amb l'estadística i amb la representació gràfica.... No sols es tractava d'obtenir informació sinó també de quantificar, elaborar corbes semilogarítmiques, etc. L'última conversació que vaig tenir amb Emili Giralt com a professor meu a València (si no recordo malament en el meu penúltim curs de carrera i poc abans que ell marxés amb destí a la Universitat de Barcelona), fou per parlar-li dels diaris que, a instàncies seves, havia buscat i trobat a principis dels setanta en unes dependències de l'ajuntament d'Alacant amb més pinta de magatzem que d'hemeroteca. Amb aquests diaris em proposava

estudiar l'anticlericalisme en el sud del País Valencià en les primeres dècades del segle XX. Per desgràcia, no vaig anar gaire lluny en la investigació prevista.

El segon exponent de la seva manera d'entendre el treball d'historiador em porta a un esdeveniment que, amb tota raó, ha estat considerat una fita historiogràfica. Em refereixo al Primer Congrés d'Història del País Valencià que va tenir lloc els dies 14 al 18 d'abril de 1971. Emili Giralt fou el secretari general de la Comissió Organitzadora d'aquest important congrés i en la secretaria va comptar amb l'ajuda d'Alfons Cucó (Departament d'Història Contemporània), de Luís García Ballester (Departament d'Història de la Medicina) i de Sebastián García Martínez (Departament d'Història Moderna). La crònica del Congrés va sortir publicada poc després, el 1973, en el primer volum de les actes, i té el seu començament a les dotze hores del dimecres 14 d'abril al Paranimf de l'antiga Universitat de València on es va celebrar la sessió inaugural presidida pel rector Juan José Garbelladures Goyanes. Després de la intervenció de Julián Sant Valero, President de la Comissió Organitzadora i degà de la Facultat de Filosofia i Lletres, va prendre la paraula Emili Giralt, secretari general del Congrés, que va donar compte de com va sorgir la idea de fer un congrés d'història del País Valencià a l'abril de 1969, en el III Congrés Nacional d'Història de la Medicina. Això posa de manifest els estrets contactes que en aquella època existien entre historiadors d'una i una altra Facultat i que després mai han estat tan intensos. Emili Giralt feu patent després l'enorme entitat de l'esdeveniment: 680 congressistes, 283 entitats adherides, una nodrida participació estrangera, una extraordinària influència juvenil, nombroses exposicions i actes culturals, el caràcter itinerant de nord a sud del País Valencià. Al final de la seva intervenció, Emili Giralt va exposar els quatre objectius que perseguia l'esmentat congrés: 1) superar els compartiments de les càtedres d'Història dins de la Facultat de Filosofia i Lletres i trencar l'aïllament entre els departaments d'Història de les diferents Facultats de la Universitat valenciana; 2) coordinar els estudis universitaris amb els que estaven emprenent altres institucions culturals valencianes; 3) aconseguir "un replantejament de la nostra història d'acord amb els punts de vista i les valoracions temàtiques i metodològiques que avui predominen en el camp de la historiografia"; i 4) fer que la "projecció ciutadana de la Universitat" fos "una miqueta més que una consigna verbal i un desideràtum inaccessible". En aquell moment feia tercer curs de Filosofia i Lletres, primer any de l'especialitat de Geografia i Història. En qualitat d'alumne vaig poder assistir per primera vegada, com tants altres dels meus companys, a les sessions d'un congrés científic. Vaig seguir amb atenció els resums de les investigacions exposats en algunes de les diferents seccions del congrés i els intensos debats que es van suscitar en algunes ocasions. Recordo especialment el debat que van mantenir Emili Giralt, Jordi Nadal i Ernest Lluch a propòsit de la industrialització en una de les aules de l'acabada d'inaugurar Facultat de Filosofia i Lletres, que de l'edifici antic s'acabava de traslladar l'Avinguda de Blasco Ibáñez, on es troba ara. Vaig recórrer amb autobús la geografia valenciana, des de Castelló fins al castell d'Alacant. Allà Henri Lapeyre va

pronunciar la conferència de clausura. A Elx, a manera d'epíleg, va haver-hi un dinar en el parc i més tard una audició del "Misteri". Malgrat la distància entre professors i alumnes, entre els participants d'una i una altra condició existia una certa complicitat, afavorida per la conjuntura política d'aquells anys, no en va el Primer Congrés d'Història del País Valencià s'havia inaugurat en una data tan significativa com el 14 d'abril.

La tercera mostra del treball d'Emili Giral com a historiador durant la seva etapa valenciana m'hauria de portar a l'anàlisi de l'obra que va deixar llavors i en quin sentit ha influït en la història econòmica i social del País Valencià. He parlat amb anterioritat d'això, en particular del seu important estudi "Problemas históricos de la industrialización valenciana", publicat el 1968 en castellà a *Estudios Geográficos* i en català el 1970 en el primer volum de l'obra col·lectiva *L'estructura econòmica del País Valencià*. Aleshores vaig posar de relleu que algunes de les idees contingudes en aquell text van obrir el camí a una perspectiva diferent. La hipòtesi interpretativa d'Emili Giral resultava en certa manera contradictòria amb la visió històrica del País Valencià inspirada en l'enfocament "dualista" exposat per Joan Reglà i assumit en part per Joan Fuster. La idea que en el segle XVIII valencià hom trobava "una llarga etapa de creixement econòmic" que feu possible l'aparició d'una classe mitjana acomodada, cridada a transformar el País Valencià com a nucli originari de la futura burgesia, trencava amb la tendència a posar èmfasi en la "refeudalització", les "supervivències feudals" o el "subdesenvolupament". Per a Giral les condicions econòmiques es corresponien amb una Il·lustració valenciana digna de la base econòmica que la va sostenir. El fracàs de la revolució industrial no es remuntava al segle XVIII i en conseqüència calia buscar l'explicació en la segona meitat del segle XIX, no per falta de capital i de burgesia, sinó pel fet que el capital i la burgesia havien acabat orientant-se cap a l'agricultura en detriment de la indústria. L'agricultura valenciana es va transformar en sentit capitalista. Els capitals es van dirigir cap a la terra, primer per a comprar-la (durant la desamortització i la desvinculació), després per a transformar-la tècnicament, però en l'un i l'altre cas a costa de la descapitalització de la indústria. La fallida dels instruments financers autòctons va acabar per posar el negoci bancari en mans de capitalistes no valencians, que van invertir en realitzacions industrials, comercials o bancàries fora del país. La hipòtesi que va formular Giral a finals de la dècada dels seixanta sobre la història econòmica valenciana dels segles XVIII i XIX va arribar en un moment en què a penes si hi havia investigació en aquest camp i es va convertir en obligat punt de referència dels primers treballs de certa entitat, publicats en la dècada de 1970: *Industrialització al País Valencià (el cas d'Alcoi)*, de Rafael Aracil i Mario García Bonafé, així com *La sederia de València, 1750-1856. Algunos problemas*, de Vicente Martínez Santos, van aparèixer el 1974; *La vía valenciana*, d'Ernest Lluch, i *Indústria i subdesenvolupament al País Valencià*, de Joseph M. Bernabé, el 1976; *Revolución liberal y revuelta campesina*, de Manuel Ardit, el 1977; *Banca i industrialització. El cas valencià, 1840-1880*, de Clementina Ródenas, i *El País Valencià*

en el *Censo de Floridablanca (1787)*, de Joseph Emili Castelló, el 1978. Per la meua part, el 1981, en el volum VI de la *Historia del País Valencià* a càrrec de Cupsa Editorial i Editorial Planeta (pàgines 225 i 226), vaig escriure el següent: “la hipòtesi de Giralt conté un aspecte que no ha estat aprofitat per a explicar el *caràcter específic* del desenvolupament econòmic valencià, especificitat que permet comprendre la peculiaritat del País Valencià contemporani”. El que Giralt plantejava era l'existència d'una *via capitalista a l'agricultura*, que s'imposava en el segle XIX quan en altres països de l'Europa capitalista triomfava la revolució industrial. Però per a aquest historiador la transformació agrària era un impuls del capitalisme i de la burgesia valenciana cap a un desenvolupament diferent del ‘desenvolupament del subdesenvolupament’ i de la dependència tercermundista. Giralt va dirigir la mirada no cap a la perifèria del sistema capitalista, sinó cap al mateix centre. Continuo pensant que fou un encert, si ho comparem amb altres punts de vista de més acceptació en aquells anys. La investigació de les dues últimes dècades ha complicat més i més les coses, com no podia ser menys atés que els treballs d'història econòmica han crescut de manera exponencial des que Giralt va formular la seva interpretació, però en general la idea de “refeudalització” o “estancament” al llarg dels segles XVIII i XIX al País Valencià s'ha abandonat quasi totalment.

M'agradaria acabar amb el record d'un fet molt més recent, sense apartar-me de la meua època d'alumne. La Universitat de València va nomenar fa poc Emili Giralt doctor “honoris causa” amb motiu dels actes commemoratius del cinquè centenari de la fundació el 1499-1502 de *l'Estudi General*. El seu padrí fou Alfons Cucó, una de les persones més pròximes a Emili Giralt en la seva etapa valenciana, també professor meu, company i amic entranyable. L'acte d'investidura d'Emili Giralt com a doctor “honoris causa” per la Universitat de València va tenir lloc el dia 8 de juny del 2001 en el mateix Paraninfo en què trenta anys abans s'havia inaugurat el Primer Congrés d'Història del País Valencià. L'acte el vaig presidir com a rector i mentre estava tenint lloc, com a antic alumne em va venir a la memòria una imatge molt nítida de finals dels anys seixanta en plena intervenció d'Emili Giralt. La meua memòria visual és lamentable i desconec si és per falta d'ús, per algun factor genètic o per qualsevol altra cosa. Malgrat aquesta carència, la imatge visual del petit despatx ple de llibres, documents i fitxes, on s'arribava amb dificultat per una porta camuflada en el replà de l'escala principal que puja cap a la Sala de Juntes i les dependències del rectorat a la primera planta de l'edifici de l'antiga universitat, l'he conservat al llarg del temps. Nouvingut com era a la universitat, vaig entrar a finals dels seixanta en aquesta espècie de caverna del saber, tant fosca com plena d'objectes que em semblaven molt antics, per a prendre per primera vegada contacte directe amb la investigació històrica. El record d'aquest espai continua envoltat d'un misteriós caràcter d'iniciació. En el fons d'aquell despatx, en la meua memòria emergeix la figura d'Emili Giralt donant indicacions als professors ajudants de classes pràctiques que anaven a ensenyar-nos a remenar les fonts i a aprendre les tècniques bàsiques per a començar a “fer història”. Tot això sobreviu en la meua pobra

memòria visual i deu ser perquè fou la primera experiència de quelcom que et deixa una profunda empremta (en aquest cas aprendre a “fer història” amb restes tretes de l’oblit) i sol resultar inoblidable.

Els records d’un antic alumne d’Emili Giralt en la seva etapa valenciana, com és el meu cas, donarien per a escriure molt més, però he triat records de tres classes amb la finalitat de ressaltar un determinat perfil d’historiador. M’agradaria acabar amb un breu resum. Per a Emili Giralt tenia molta importància al fet en si d’ensenyar a “fer història”, a investigar, aconseguir que els alumnes es familiaritzaren amb l’ús de diferents tipus de fonts i tècniques per a obtenir informació de cada una d’elles, resumir aquesta informació, representar-la i interpretar-la. Va crear grups de treball i va aconseguir a més que sorgissin grans espais de trobada que desbordaren les estretes i convencionals barreres disciplinars i actuaren a favor de la projecció en sentit ciutadà de l’activitat universitària. En gran manera, el Primer Congrés d’Història del País Valencià fou obra seva. A tot això, que ja és prou, s’afegeixen els resultats d’una investigació pròpia i original, de la que n’és un exemple el gruixut volum d’homenatge editat l’any 2002 per la Universitat de València amb motiu de la seva investidura com a “doctor honoris causa”, *Empresaris, nobles i vinyaters. 50 anys de recerca històrica*. La seva hipòtesi sobre l’evolució de l’economia i la societat del País Valencià en els segles XVIII i XIX van obrir una perspectiva d’interpretació poc explorada fins aleshores i que durant molt de temps ha estat present en l’obra dels historiadors.

Pedro RUIZ TORRES
Catedràtic d’Història Contemporània de la Universitat de València